

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL
NÚMERO 36 / SEGONA ÈPOCA / DESEMBRE DE 1995

**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 36

Segona Època. Desembre de 1995

Edita: Consell Insular de Mallorca

Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat

General Riera, 67

07010 Palma

Tel. (971) 76 07 62

Fax: (971) 76 19 52

Cuadre portada: Antoni Marquet

Maquetació: Quid Gràfic

Impressió: Planisi S.A.

Dipòsit legal: PM - 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

La prostitució, un tema complex, tal com afirma el títol d'un dels articles que conformen aquest bloc. Nosaltres hi volem afegir que, a part de complex, és un tema tabú, no ja només en la societat en general, sinó que també en la literatura tècnica car els articles publicats a revistes mallorquines són ben pocs; ara per ara només podem assegurar que coneixem els apareguts a la primera època d'aquesta revista, al número 2 de juliol-agost de 1987 i al número 25-26 de maig-agost de 1991 i, en aquest darrer, se cita el treball de Gina Garcies (1987), Les mallorquines d'avui (pàg. 44 i 45). A part d'aquests treballs publicats no se'n coneixen d'altres, exceptuant, és clar els apareguts als diaris locals.

Per tant, avui, la revista Alimara té la possibilitat de posar a l'abast dels seus lectors material imprès sobre aquest tema i cobrir, en part, aquest buit existent.

Aquest bloc el conformen no un, sinó tres articles sobre la prostitució. Podem començar pel que signa Margalida Ferrando, "La prostitució: un tema complex", que ens ha permès d'introduir aquest bloc i que ens fa cinc cèntims sobre la prostitució en el seu vessant social i legal, amb les incongruències històriques de la legislació al voltant d'aquest greu problema. El segueix l'article "Memòria del Carrer. Prostitució i Vellesa", de Lluís Ballester i Josefina Santiago. L'article l'emmarcam en aquest bloc, però com molt bé indica el seu títol, també parla de vellesa; és un article que transcriu la informació extreta de les entrevistes realitzades a 18 dones de més de 60 anys que havien exercit la prostitució. Per últim, tanca el bloc l'article de Martí March i Carme Orte, "La intervenció socio-educativa sobre la prostitució de la dona: problemàtica, possibilitats i perspectives", article important pel fet que ens aporta un llistat de programes i estudis engegats a l'Estat Espanyol sobre el tema que ens ocupa; són 15 programes o estudis que es realitzen a distins punts de l'Estat i entre ells, s'aporta la informació del program "Pis Petit" que porta a terme Caritas Diocesana de Mallorca en conveni amb l'Ajuntament de Palma.

LA PROSTITUCIÓ: UN TEMA COMPLEX

Margalida Ferrando Barceló, *advocada*.
Directora executiva de la
Comissió Interdepartamental de la Dona

Tractar el tema de la prostitució no és gens fàcil. Avui en dia, en la societat actual, quan se'n parla sovint encara es fa des de posicions condemnatòries, moralitzants, redemptores o hipòcrites. En aquest sentit, la Resolució del Parlament Europeu d'11 de juny de 1986 sobre les agressions a la dona posa de manifest el següent: "Crida l'atenció la hipocresia d'aquelles societats que condemnen i penalitzen les prostitutes, mentre que els clients, darrers responsables de la freqüència d'aquest fenomen, no tenen taca, ni estigma, ni persecució a la qual tenir por".

Tal vegada, aquesta és la nota que ha caracteritzat des de sempre la prostitució: l'existència d'una doble moral i l'estigma que marca les prostitutes.

Aurora Rivière, en el llibre *Caídas, miserables, degeneradas. Estudio sobre la prostitución en el siglo XIX*, fa referència al fet que en aquest segle es considerava que, malgrat el caràcter subversiu, pertorbador i transgressor de la prostitució, les prostitutes eren la representació d'un mal necessari i que la població masculina, que de forma generalitzada feia un ús privat de la prostitució, menyspreava públicament les prostitutes. Segons Aurora Rivière, les prostitutes decimonòniques i les actuals professionals del sexe tenen en comú l'estigma que marca la seva ocupació. Les prostitutes han estat estigmatitzades i marginades com a pecadores, com a agressores d'un ordre moral i com a degenerades per viure una sexualitat fora del matrimoni, i també com a portadores de malalties.

Per altra banda, la prostitució es pot abordar des de diversos punts de vista: social, legal, sanitari, ètic, etc., i dins cada un d'aquests, des de plantejaments diferents.

Així, per exemple, dins el moviment feminista mateix hi ha dues posicions bàsiques: Una, de majoritària, que considera la prostitució com una manifestació del sistema patriarcal de dominació sobre la dona, que arriba fins a l'explotació física del cos femení. L'origen de la prostitució no estaria tant en la misèria o en la crisi econòmica com en l'estatus sexual assignat a les dones basat en la desigualtat dels sexes i en la dominació d'un sexe per l'altre. Segons aquesta teoria, la prostitució atempta contra els drets humans i constitueix un dels aspectes més seriosos de la discriminació de les dones; en conseqüència, és necessari eliminar totes les formes

de prostitució (tràfic de dones, turisme sexual, prostíbuls, pornografia, etc.) que no fan més que reduir les dones a la condició d'objectes sexuals i de mercaderia comerciable. L'altra posició, que sorgeix bàsicament del contacte entre grups feministes i prostitutes, considera la prostitució com una professió més, a la qual s'accedeix des dels mateixos nivells de llibertat i decisió que a una altra feina; per això, la prostitució s'ha de legalitzar i les prostitutes s'han d'organitzar, i han de defensar el seus drets com a treballadores. Des d'aquesta visió, es diu que la conquesta de la llibertat per les dones passa per la seva independència econòmica i que la prostitució és un mitjà per assolir-la. La prostitució és, per tant, un dret de totes les ciutadanes i ciutadans. En canvi, per a les seguidors de la primera opció, aquesta postura resulta molt perillosa, ja que opinen que la prostitució és una forma d'explotació, per tant, no es pot considerar un dret. L'únic que sí és un dret humà és estar lliure de qualsevol tipus d'explotació.

Alicia H. Puleo, a *Conceptualizaciones de la sexualidad e identidad femenina: voces de mujeres en la Comunidad Autónoma de Madrid*, diu que en el tema de la prostitució es produeix una divisió entre tres posicions:

"Esquematizando, por un lado, encontraríamos quienes la ven un trabajo como cualquier otro y consideran que los reparos de otras participantes se deben al prejuicio social relacionado con la sexualidad que hace de ésta un tema especial y algo donde se jugaría el valor de las mujeres. A este argumento se agrega el de la prostitución masculina. Se sostiene que la venta del sexo también es requerida por las mujeres cuando poseen medios económicos para comprar placer. El razonamiento subyacente es que no se trata de un fenómeno necesariamente patriarcal.

Frente a este enfoque, se levantan las voces de quienes ven la prostitución una forma extrema de explotación del cuerpo de las mujeres. Desde esta perspectiva, se rechaza que la prostitución sea un trabajo como cualquier otro. Se sostiene que es necesario solidarizarse con las prostitutas pero no se debe intentar dignificar la profesión en sí misma ya que es uno de los pilares del patriarcado. Se critica la regulación de la prostitución por ser una forma más de favorecer al cliente a costa de las mujeres y se apunta a la abolición acompañada de un cambio total en la conceptualización de la sexualidad.

Entre ambas posiciones, existen numerosas opiniones dubitativas que admiten la necesidad de quitar el estigma a esta actividad reconociéndola como un trabajo más pero parecen conservar un sentimiento contrario a esta afirmación basado en la relación de la prostitución con la opresión patriarcal. Algunas intervenciones insistieron en los condicionantes económicos de la prostitución como límite de la libertad de elección de las mujeres que se prostituyen. Otras veían la diferencia entre la prostitución y otros trabajos en la invasión del espacio corporal asociado a la intimidad y al propio ego."

Deixant a part les distintes teories, la realitat ens demostra que, si bé no totes, la gran majoria de dones prostitutes voldrien trobar una feina per tal de poder abandonar la prostitució, ja que moltes d'elles s'han vist forçades, per diversos motius, a dedicar-s'hi.

Ara bé, també és cert que la prostitució ha deixat d'existir com un tot homogeni. La prostitució, sota l'aparent estabilitat i permanència, és un fenomen canviant com qualsevol activitat humana; per això, avui en dia, hi ha diferents formes de prostitució i en l'exercici d'aquestes hi conflueixen causes diverses. En conseqüència, tal i com va dir Félix López, catedràtic de psicologia, en unencontre sobre la prostitució a Madrid, el més raonable és solidaritzar-se amb les persones que volen abandonar la prostitució i ajudar-les, facilitar-los la integració social, respectar les que assegurin que l'exerceixen lliurement i garantir-los els mateixos drets de què disposen tots els ciutadans i ciutadanes.

Des del punt de vista jurídic, tampoc no hi ha unanimitat. Enfront del problema que suposa la prostitució, s'hi plantegen propostes i iniciatives diferents, que van des de la despenalització de la prostitució i penalització del proxenetisme fins a la penalització dels clients o la liberalització de la prostitució i el proxenetisme.

La separació entre l'ordre moral i l'ordre jurídic que inspira el dret penal europeu des de finals del segle XVIII va afectar, entre d'altres delictes, el tractament de la prostitució. La prostitució, condemnada abans per la moral com a pecat, a partir d'aquest moment només podia ser perseguida pel dret en la mesura que afectàs els drets d'altres persones o el seu exercici estàs vinculat a un fet delictiu, com el tràfic de menors, la privació de la llibertat a la prostituta, etc.

Ara bé, malgrat la prostitució com a tal no es consideràs delicte, es va creure convenient reglamentar-la partint de la base de criteris sanitaris i, sobretot, com a sistema de control i vigilància de l'expansió. Així, es varen començar a dictar reglaments que establien on, quan, qui i en quines condicions es podia exercir la prostitució. A les prostitutes les obligaven a inscriure's en registres, a sotmetre's a controls ginecològics que s'anotaven a cartilles, les prohibien freqüentar determinats llocs i la prostitució només es podia exercir en establiments autoritzats que havien de reunir una sèrie de condicions.

Ben aviat sortiren veus contràries a aquesta política de reglamentació i control que, a més, es va demostrar absolutament ineficaç.

El moviment abolicionista de la reglamentació trobà, bàsicament, el seu suport en dues fonts: per una part, l'avanç de les ciències mèdiques i, per l'altra, el moviment feminista. Ambdós denunciaren l'anti-constitucionalitat de la reglamentació, ja que anava en contra del dret a la llibertat i a la igualtat, qüestionaren l'eficàcia, des del punt de vista preventiu, de les revisions mèdiques que deixaven fora els homes clients, criticaren el caràcter denigrant dels controls que, a l'empara del reglament, tractaven de forma diferent de la resta de la població les prostitutes, especialment les més marginals, i posaren de manifest l'existència de la doble moral sexual per l'un i l'altre sexe. També començaren a llançar una sèrie de propostes per millorar les condicions de les

prostitutes, com ara augmentar-ne el nivell educatiu, divulgar informació sobre les malalties venèries etc.

Amb el canvi de segle, el desenvolupament industrial, la millora dels transports i les comunicacions, el creixement urbà i altres factors varen actuar com a impulsors de l'augment de la prostitució. En aquest moment, el control de la prostitució per part dels poders públics es va centrar més en el tema del tràfic internacional de dones que en el tema de la reglamentació sanitària, ateses la complexa organització i les dimensions que assolía el mercat internacional del sexe. Amb aquest propòsit es varen organitzar conferències i congressos internacionals per adoptar mesures concretes contra aquest comerç.

El primer congrés internacional per a la repressió del tràfic de blanques es va realitzar l'any 1899 i l'any 1902 es va dur a terme una Conferència Internacional a París per tal d'establir una legislació internacional conjunta per al control del tràfic de dones. Amb les mesures adoptades en aquesta conferència es va signar, finalment, el Conveni de 18 de maig de 1904. A aquestes accions internacionals, els en seguiren d'altres, com el Conveni de Nacions Unides de 1949 per a la repressió del tràfic de persones i de l'explotació de la prostitució aliena, i per l'adopció per part dels diferents països de mesures complementàries.

A Espanya, la legislació sobre la prostitució es caracteritza per les deficiències tècniques i pel fet que en molts d'aspectes sorgeix una base moralitzadora.

Des del Decret Llei de 3 de març de 1956, el qual, en l'article 1 estableix que: "*Velando por la dignidad de la mujer, y en interés de la moral social, se declara tráfico ilícito la prostitución*", la nostra legislació, seguint els convenis internacionals, és abolicionista de la reglamentació, però sense considerar la prostitució delictiva en si mateixa. Ara bé, d'acord amb aquesta declaració d'il·licitud del tràfic de la prostitució, es permet que, fins i tot per via governativa, s'adoptin mesures de seguretat que funcionen com a autèntiques penes, primer partint de la Llei de "vagos y maleantes" i després d'acord amb la Llei de perillositat i rehabilitació social de 1970, que en l'article 2.4 estableix: "*Serán declarados en estado de peligrosidad, y se les aplicarán las correspondientes medidas de seguridad y rehabilitación... los que habitualmente ejerzan, promuevan, favorezcan o faciliten la prostitución, así como los dueños, empresarios, gerentes, administradores o encargados de locales o establecimientos, abiertos o no al público, en los que, con su conocimiento, se realicen las indicadas actividades*".

És cert que diverses reformes han anat millorant la regulació dels delictes relatius a la prostitució, sobretot la Llei orgànica 3/1989, de 21 de juny, d'actualització del codi penal que, entre d'altres aspectes, va modificar la denominació dels delictes contra l'honestetat per delictes contra la llibertat sexual, entre els quals s'inclouen els delictes relatius a la prostitució. Aquesta modificació va ser molt important ja que posava de manifest

que en aquest tipus de delictes el bé jurídic protegit era, precisament, la llibertat sexual i eliminava la connotació moral de l'altra denominació. A més, partint d'aquesta llibertat sexual es varen començar a considerar delictes, sense cap tipus de dubte, determinades agressions contra les prostitutes que abans resultaven molt difícils de condemnar. Així i tot, la reforma va ser insuficient. Tal com va dir el magistrat De Vega Ruíz en una sentència de 1992: "Los delitos relativos a la prostitución constituyen quizás hoy día una de las asignaturas pendientes que el legislador tiene ante sí. Se trata de una temática extensa y variada, posiblemente por eso regulada confusamente por simple acumulación de situaciones alejadas en cualquier caso de un rigor científico absoluto y exacto".

Actualment, els supòsits penalitzats amb relació a la prostitució són activitats de terceria (proxenetisme, rufianisme, terceria locativa) consistents a cooperar o protegir; determinar mitjançant engany, violència, amenaces o abús; retenir en contra de la seva voluntat; promoure, afavorir, facilitar, ajudar o sostenir; viure en tot o en part a costa de l'explotació de la prostitució; ser l'amo, el gerent, l'administrador o l'encarregat d'un local on s'exerceixi etc., amb la distinció entre la prostitució de majors de 18 anys i la prostitució o corrupció de menors de 18 anys, sense distinció per raó de sexe.

Segons el magistrat abans esmentat: "*Son tantas las variedades que se someten a juicio, son tantas las distintas actividades punibles que contienen, que se impone, ya, en el inmediato Código de la Democracia, una simplificación de conductas, que evite el que actividades evidentemente repudiables encuentren hoy cobijo en más de un precepto*".

Per desgràcia, pareix que l'esperat codi penal de la democràcia tampoc no acabarà de resoldre aquest problema a gust de tothom. En principi, ja s'ha plantejat el debat sobre la possible despenalització del proxenetisme.

Per altra banda, hem de ser conscients que el problema de la prostitució no s'arreglarà només i exclusivament per la via legal. És necessari abordar el tema de manera coordinada entre les organitzacions governamentals i no governamentals i adoptar mesures socials complementàries a les legals, amb la finalitat de trobar solucions als problemes que condueixen a la prostitució.

En aquest sentit, la IV Conferència Mundial sobre les Dones, sota els auspicis de les Nacions Unides i que va tenir lloc el mes de setembre de 1995 a Beijing, serà, sense cap dubte, el marc idoni per tractar aquest tema i aprofundir-hi.